Pääkirjoitus

Suomen talouden murrosvaihe on yhä kesken

Suomen talous | 17.12.2019

Suomen talous käy yhä läpi murrosvaihetta, jossa sen on tarve sopeutua kahteen suureen rakenteelliseen muutokseen. Yksi muutos on väestön ikääntyminen. Toinen muutos on vuoden 2007 jälkeiset talouden takaiskut, joista ei ole vielä täysin toivuttu.

Hallitukset ja työmarkkinajärjestöt ovat viime vuosina tehneet useita tärkeitä ratkaisuja, jotka ovat korjanneet edellä mainittujen suurten muutosten tuottamia ongelmia, kuten suomalaisen työn ja tuotannon kilpailukyvyn heikkenemistä. Sopeutumisen tarve on silti yhä merkittävä. Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyydessä on tuntuva vaje, ja julkinen talous on pysynyt alijäämäisenä. Työttömyysaste on laskenut merkittävästi, mutta se on silti yhä korkeampi kuin useimmissa muissa EU-maissa. Lisäksi työn tuottavuuden kehitys on ollut vaimeaa.

Väestön ikääntyminen syventää kestävyysvajetta

Julkisen talouden pitkän aikavälin näkymiä painaa osaltaan se, että suuret ikäluokat ovat tulleet eläkeikään. Tämä on kasvattanut julkisia eläkemenoja, ja lähivuosina se alkaa kasvattaa entistä nopeammin myös terveydenhoitoon ja pitkäaikaishoivaan liittyviä menoja. Ikääntyvän väestön

määrä suhteessa koko väestöön lisääntyy tulevina vuosikymmeninä myös pitenevän eliniän ja laskeneen syntyvyyden vuoksi

Suomen Pankki on tarkistanut joulukuussa 2018 tehtyä arviotaan julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyysvajeesta. Uusi arvio on heikompi kuin aiempi, ja Suomen julkisen talouden kestävyysvajeeksi arvioidaan nyt 4,7 % suhteessa BKT:hen.

Arvion tarkistus johtuu osin siitä, että ennuste julkisen talouden lähivuosien alijäämästä on kasvanut. Tämä on puolestaan seurausta sekä julkisen talouden tasapainoa heikentävistä päätöksistä että yleisen talouskehityksen näkymien vaimenemisesta.

Lisäksi kestävyysvajearvion synkentyminen johtuu siitä, että arviossa käytettävä tarkasteluajanjakso pidennettiin nyt vuoteen 2070 asti, mikä on myös valtiovarainministeriön käyttämä aikajänne. Jakson lopulla julkista taloutta painavat syntyvyyden viimeaikaisen vähenemisen vaikutukset, kun työikäisten määrä supistuu entisestään vanhusväestöön nähden.

Työllisyystavoite hyvälle pohjoismaiselle tasolle

Julkisen talouden pitkän aikavälin näkymiä helpottaisi, jos nykyistä suurempi osa työikäisistä tekisi töitä. Tavoite työllisyysasteen nostamisesta 75 prosenttiin lähivuosina onkin perusteltu. Tämän jälkeen on syytä pyrkiä vielä korkeampaan, hyvään pohjoismaiseen tasoon. Esimerkiksi Ruotsin työllisyysaste on nyt noin 78 %.

Työllisyyden kohenemisen edellytyksiä on syytä parantaa useilla samaan suuntaan vaikuttavilla toimenpiteillä. Tärkeässä roolissa ovat työvoiman tarjontaa kasvattavat rakenteelliset uudistukset. Niiden avulla työllisyyttä voidaan kohentaa pitkäkestoisesti.

Samoin on tärkeää pyrkiä vähentämään työmarkkinoiden yhteensopivuus- eli kohtaanto-ongelmia. Suuri merkitys on tällöin koulutusjärjestelmällä, asuntopolitiikalla ja työttömien palveluilla.

Kolmas keskeinen tekijä työllisyyden edellytysten taustalla on työvoiman kysyntä. Sitä voivat kestävällä tavalla tukea työkustannusten tasapainoinen kehitys ja suhdannepolitiikan onnistuminen sekä huonossa että hyvässä suhdannevaiheessa.

Kun valitaan toimia työllisyyden edellytysten kohentamiseksi, on tärkeää käyttää hyväksi tutkimuksen ja kansainvälisen kokemuksen tarjoama tietämys. Työn tarjontaa kasvattavien toimenpiteiden osalta ne viittaavat siihen, että työllisyyttä voidaan parantaa mm. nostamalla ansioturvan lisäpäivien alaikärajaa ja lisäämällä muutenkin työttömyyskorvausjärjestelmän kannustavuutta. Yksi keino voisi olla ansiosidonnaisen työttömyyskorvauksen määrän

porrastaminen työttömyysjakson mittaan. Työllisyyttä on mahdollista kasvattaa myös uudistamalla perhevapaita sekä edistämällä työperäisen maahanmuuton kasvua. Työperäisten oleskelulupien käsittelyä voidaan nopeuttaa ja Suomessa opiskelleiden oleskelulupia pidentää.

Kun tavoitteena on työllisyysasteen merkittävä nostaminen, ei ole syytä jättää yhtään kiveä kääntämättä. On perusteltua pyrkiä hyödyntämään myös sellaisia keinoja, joiden vaikutuksista ei ole olemassa selkeitä tutkimustuloksia. Tällaisia keinoja on epäilemättä suuri määrä. On silti tärkeää hyödyntää niitäkin keinoja, joiden vaikutukset tunnetaan tarkemmin, kuten edellä mainittuja.

Julkisen talouden pitkän aikavälin näkymien vahvistamiseen on useita keinoja. Työllisyysasteen nostamisen sekä julkisten menojen ja verotuksen kriittisen tarkastelun lisäksi oleellista on myös, että julkisesti rahoitettujen palvelujen tuottavuutta parannetaan. Näin pystytään tarjoamaan ikääntyvälle väestölle sen tarvitsemia palveluita ilman, että julkisen talouden kantokyky horjuu. Palveluja koskevia uudistuksia suunniteltaessa julkisen talouden tasapainon näkökulma onkin syytä pitää tarkasteluissa mukana.

Julkisen talouden näkymät heikentyneet – puskureita tarvitaan

Julkisen talouden lähivuosien näkymät ovat nyt heikentyneet. Julkisen talouden tila on parempi kuin viitisen vuotta sitten, mutta viime vuosina se on silti säilynyt alijäämäisenä suotuisasta suhdannetilanteesta huolimatta. Vuonna 2018 julkisen talouden alijäämä suhteessa BKT:hen kasvoi, ja näin ennustetaan käyvän myös vuosina 2019 ja 2020.

Alijäämän kasvu johtuu osin finanssipolitiikasta, joka on keventynyt ja kevenee edelleen vuonna 2020. Niin sanottujen automaattisten vakauttajien on syytä antaa toimia täysimääräisesti, mutta päätösperäisillä toimilla olisi nyt perusteltua vahvistaa julkista taloutta. Tämä on perusteltua ennen muuta pitkän aikavälin kestävyysvajeen vuoksi mutta myös siksi, että kasvun hidastumisesta huolimatta lähivuosille ei ennusteta taantumaa.

Suhdannetilanne on maailmantalouden viime aikojen vastatuulista huolimatta pysynyt Suomessa toistaiseksi melko vahvana, ja Suomelle vuodeksi 2020 ennustettu noin yhden prosentin talouskasvu on vain hieman hitaampaa kuin arvioitu pidemmän aikavälin keskimääräinen kasvu.

Suomen talouskehityksen yksi keskeinen trendi vuoden 2007 jälkeen ja jossain määrin viime vuosinakin on ollut se, että sekä työn tuottavuuden kasvu että yritysten investoinnit ovat pysyneet vaimeina. Taloudellisen hyvinvoinnin ja talouden dynaamisuuden kannalta tuottavuuskasvun edellytysten kohentaminen on senkin vuoksi erityisen tärkeää.

Työn tuottavuuden kehitykseen vaikuttaa suuri joukko erilaisia tekijöitä, mukaan lukien moni talouspolitiikan osa-alue. Kun tuottavuuskasvun edellytyksiä pyritään kohentamaan, keskeisessä asemassa ovat innovaatiopolitiikka ja yritysten toimintaympäristö laajemminkin toiminnan kehittämisen ja kasvuedellytysten suhteen.

Koulutusjärjestelmä vaikuttaa osaltaan työn tuottavuuden kasvun mahdollisuuksiin etenkin pidemmällä aikavälillä. Vaikutuksia on koulutusjärjestelmän monilla piirteillä. Yksi tärkeä piirre on yleinen koulutustaso.

Suomessa yleinen koulutustaso nousi useiden vuosikymmenten ajan, mutta tämä trendi on kääntynyt viimeisten noin 10–15 vuoden aikana. Nuorten aikuisten ikäluokissa koulutustaso on alkanut laskea, mikä on kansainvälisesti poikkeavaa ja Suomen kannalta huolestuttavaa. Tätä kehitystä on vaikea pitää toivottavana etenkin, kun tutkimustieto ei anna viitteitä siitä, että koulutuksen tuotto olisi heikentynyt.

Suomalaisen työn kustannuskilpailukykyä yhä syytä parantaa

Työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin on tullut mahdolliseksi, kun työllisyys on viime vuosina kohentunut. Yksi tekijä työllisyysasteen nousun taustalla on ollut kustannuskilpailukyvyn paraneminen.

Kun lähikuukausina neuvotellaan työehtosopimuksista, on tärkeää ottaa huomioon kustannuskehityksen vaikutus tuotannon ja työllisyyden kasvun edellytyksiin Suomessa. Niiden kannalta olisi perusteltua, että kustannuskilpailukyky paranisi edelleen hieman. Mahdollisuutta hintojen ja kustannusten kestävään nousuun Suomessa rajoittaa se, että niiden kehitys on euroalueella yhä vaimeaa verrattuna aiempiin vuosikymmeniin ja keskuspankin tavoitteeseen.

Työllisyyttä tukevat palkkaratkaisut ovat osa samaa korjaussarjaa, johon kuuluvat myös muut työllisyyttä tukevat toimet sekä tuottavuuskasvun edellytysten ja julkisen talouden vahvistaminen. Yhdessä niiden avulla on mahdollista pärjätä hyvin siinäkin hankalassa ympäristössä, jossa Suomi nyt runsaan 10 pääosin vaimean talouskehityksen vuoden jälkeen on, kun väestön ikääntyminen jatkuu.

Talouden murrosvaihe ja sopeutumisen tarve koskee väestön ikääntymisen ja talouden takaiskujen lisäksi myös vielä kauaskantoisempaa trendiä, ilmastonmuutosta. Kansainväliset ja kansalliset toimenpiteet sen hidastamiseksi ovat nekin olleet jo hyvän aikaa käynnissä, mutta vielä on paljon tekemistä ennen kuin ollaan turvallisella maaperällä.

Helsingissä 16.12.2019

Olli Rehn

Johtokunnan puheenjohtaja

Asiasanat

finanssipolitiikka, julkisen talouden kestävyys, kustannuskilpailukyky, työllisyysaste